

VARIA

Bibliopolium

Dietrich Bonhoeffer: *Etika. Útkészítés és bevonulás.*

Fordította Visky S. Béla. Exit Kiadó, Kolozsvár 2015, 328 old.

A fordítás a következő kiadások alapján készült: Dietrich Bonhoeffer: *Ethik*. Zusammengestellt und herausgegeben von Eberhard Bethge. 2. Auflage Chr. Kaiser Verlag, München 1953. *Dietrich Bonhoeffers Werke. Ethik*. Gütersloher Verlagshaus, Gütersloh 1992. Band 6. Vierte Auflage der Taschenbuch Ausgabe, 2013. Herausgegeben von Ilse Tödt, Heinz Eduard Tödt, Ernst Feil, Clifford Green.

Dr. Visky S. Béla, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet tanára 2015. november 30. és december 2. között tartott szemináriumsorozatot Dietrich Bonhoeffer etikai szemléleté-

ről a Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karán. A tanulmányi csoportban teológiai hallgatók, doktoranduszok, vallásanárok és lelkipásztorok vettek részt. Miután megtekintettük a német mártír hitvalló életútját és teológiai fejlődését bemutató dokumentumfilmet, együtt tanulmányoztuk az ő *Etikáját*, amelyet most már magyarul is olvashatunk Visky S. Béla fordításában. Az érdeklődők segítségére lehet, hogy a magyar kiadás a holland Wilken Veen és Gerard C. den Hartog bevezető tanulmányait és magyarázatait is tartalmazza, amelyeket Sógor Géza fordított le.

Bonhoeffer a náciizmus ideje alatt keresett választ szenvedélyes elkötelezettséggel a legégetőbb erkölcsi dilemmákra. Jegyzeteit és más, korábbi etikavázlatait, illetve az etika tárgykörébe tartozó előadásait barátja és harcostársa, Eberhard Bethge szerkesztette egybe 1948-ban, s ezt 1949-ben jelentette meg.

Mit szabad és mit nem? Mi a helyes és helytelen? Mi a jó és rossz? A szándék- vagy a következményetikát kövessük-e? Bonhoeffer szerint ezek a kérdések már eleve sikertelen gondolat kísérletek, mivel alapjában véve az emberre összpontosítanak. „Krisztus nélkül beszélni a valóságról, merő absztrakció” – írja a szerző (46. old.). A keresztény etika első helyénvaló kérdése az, hogy „mi az Isten akarata?”

Ezzel a fókusz átkerül az emberről az Istenre. Ez alázattal és bizalommal, a „teljes belső átalakulás és az elme megújulása révén” lehetséges Jézus Krisztus által (197. old.). Mivel nem létezik két egyforma eset, képtelenség minden életkörülményt szabálykönyvbe foglalni. A lényeg az, hogy közösségben éljünk Istennel (196. old.).

Következésképpen az etikai elméletek hibás kérdést tesznek fel, mivel a bukott világból indulnak ki. A jó és a gonosz tudása mögött az Istentől való elszakadás rejtőzik. Az Isten szeretete és a világ meghasonlása című fejezetben a hagyományos felfogáshoz képest új nézőponttal találkozunk. „A keresztény etika első feladata az, hogy [...] az ismeretet [a jó és rossz tudását] megsemmisítse.” (A modern etika kifejezőmódja szerint a „jó és rossz” fogalompár helyett a következőket lehet használni: erkölcsös és erkölcstelen, értékes és értéktelen vagy – az egzisztenciális filozófiában – az autentikus és inautentikus létezés. Ld. 182. old., 3. láb.) Ezt Bonhoeffer azzal magyarázza, hogy eredetileg nem az ember feladata volt az, hogy a jó és rossz felől ítélkezzék. „Míg az ember Isten képmásaként teljesen az Istenben való eredetéből élt, addig az Istennel egyenlővé lett ember megfélelkezett eredetéről, és saját teremtőjévé és bírójává tette önmagát.” (182. old.) A jó és rossz tudása ugyanis az előtte rendelkezésre álló istenismeret elvesztését jelentette (183. old.).

Az általános szóhasználattal ellentétben a „jó” nem minőség, hanem maga a valóságosság. Ez nem kívülről megállapított jellemzés, hanem Isten kijelentéséből adódó valóság. Maga az

élet az, ami jó (152. old.). „És látta Isten, hogy minden, amit alkotott, igen jó” – olvashatjuk az 1Móz 1,31a-ban. Nélküle nem ismerhetjük meg helyesen és teljességében azt a valóságot, amely az egymással kapcsolatban lévő „végső előttiből” és „végsőből” áll. Előbbi az, amit az ember öt érzékszervével fog fel, utóbbi pedig a Krisztusban nyilvánvalóvá lett Isten valósága, amelyből a „hitbeli döntések” születnek (33. old.). Az ember aszerint éli életét, hogy melyik valóságra figyel. Amennyiben csak a végső előtti valóságot veszi figyelembe, kizárólag az emberi szándék kap teret, s ez elméleti látszattmegoldást nyújtva a relativizmus káoszába torkollik. De az sem megfelelő, ha a kompromisszumoknak adunk helyet, vagy ha radikalizmusunkban pusztán a végsőt látva gyűlöljük meg a látható világot. A szakrális és profán ütköztetése, az említett két világ szembeállítását a hagyományos keresztény etikai gondolkodás hatását tükrözi (39. old.). Ezzel szemben Bonhoeffer kijelenti: nincs két valóság, mivel a világ nem rendelkezik önálló, Krisztustól független létezéssel. A „végső előtti valóság” beágyazódik a végsőbe (40. old.), s a fennálló világ az a valóság, amelyet Isten már megbékéltetett Jézus Krisztus által (159. old.).

Bonhoeffer az *Örökség és romlás* című fejezetében foglalkozik a nyugati világ keresztény történelmi múltjának és az azt tudatosan maga mögött hagyó jelenének elemzésével. A szerző azt a területet nevezte, „Nyugat”-nak, amelyet Krisztus személye kovácsolt „történelmi egységgé” (71. és 75. old.). Ezt azzal az érveléssel támasztotta alá, hogy a kereszténységet megelőző népi

múlt csupán a mitológiákban maradt meg, és ezt írja: „A német, angol, francia történelem csakis a Krisztussal való találkozás óta létezik, mégpedig a római kereszténység formájában.” (74. old.) A harmincéves háborút követő vesztfáliai békével az új európai öntudat korszaka indult el. Ekkor vette kezdetét az a szekularizációs folyamat, amelynek jegyében „a felsőbbség, az értelem, a gazdaság és a kultúra az öntörvényűség jogát [...] követelte a maga számára” (77. old.). Az európai ember függetlenítette magát Krisztustól, s így saját szabályokkal rendelkezett. A francia forradalomtól kezdve a Nyugat új egységét már nem a kereszténységben látták. Ennek következtében összezsarodtak a morális fogalmak, s ebből kifolyólag olyan rendszerek alakultak ki, mint amilyen a nemzetszocializmus. Abszolút igazságok nélkül könnyebb volt félrevezetni a nyilvánosságot a „történelmi szükségszerűség” és a „társadalmi igazságosság” hangzatos fogalmaival (53. old.).

A természeti élet című fejezetben olyan időszerű témákhoz érünk a történelmi távlatokból, mint a házasság, szexualitás, háború, öngyilkosság, eutanázia, abortusz, rabszolgaság, kínzás és az élethez való jog. Bonhoeffer szemléletében az isteni akarat kap fő szerepet. Isten ajándéka az emberi létezés, amely megtartott, és örök életet kapott (121. és 122. old.). Az embernek alapvetően nincs joga Isten előtt (119. old.), de az élethez való jogát már a létezése miatt, kegyelemből, hordozza magában (127. old.). Következésképpen hangsúlyozza, hogy a keresztény erkölcs nem az embertől, például cselekedeteitől függ, hanem

Isten szeretetén és irgalmán nyugszik. „Isten parancsa arra vonatkozó jóváhagyás, hogy emberként éljünk az Ő színe előtt.” (238. old.) Ezt az általa rendelt szerepkörök, más szóval „mandátumok” betöltésével lehet megvalósítani „az egyház, a házasság, a család, a munka és az állam körein belül”. (240. old.) Az „isteni megbízatásokat” kizárólag eredetük felől, „Isten oldaláról lehet megérteni” (246. old.). Egyik mandátum sem létezik önmagáért, hanem „együtt, egymásért és egymással szemben képesek hallhatóvá tenni Isten parancsolatát” (247. old.).

Az *Etika* kiváló támpontot és kutatási irányt ad azok számára, akik a keresztény erkölcs nyitott kérdéseivel szeretnének foglalkozni. A kereszténység számára Isten a szellemi tájékozódás megkerülhetetlen horizontja: nélküle nincs értelme sem a jóról, sem a morálról, sem a fennálló valóságról beszélni. Hit nélkül nem teljes a látásunk, és Krisztus nélkül nem ismerhetjük meg sem a jelen, sem az eljövendő világot. Mindez abszurd azok számára, akik nem hisznek a végső valóságban, és nem értik, hogyan lehet a halandó ember közösségben a láthatatlan és bizonyíthatatlan Istennel. Mi viszont, akik a Krisztus második eljövételét várjuk, valljuk, hogy a „bölcesség kezdete az Úrnak félelme, és a Szentnek megismerése ad értelmet” (Péld 9,10). A „Szent” az, aki Krisztushoz hasonlóvá formál minket, és lehetővé teszi, hogy cselekedeteink mögött az igaz szeretet lakozzék. Mert az etika, amint azt Bonhoeffer mondja, nem más, mint Krisztus kiábrázolódása közöttünk és bennünk.

Móroc Bora